

/ --- sens vista / ---» *alcamista*, S. xv, Cauliac, *AlcM*]; alguna vegada *alquimiaire* en el S. xiv; *alquimiat* [S. xv, *AlcM*]; *alquimic*.

DERIV. I CPTS. del gr. *χυμός*: *quim*; *quimós*; *quimificar*, *quimificació*.

Alquinal [1490, Galba, *Tirant* cap. 351], V. DCEC I, 168a46-54 *Alquisssem*, -sser, V. cassot *Alquitira*, V. DCEC I, 168 (*alquitira*) i DECH *Alquitrà*, *alquitranar*, V. *quitrà* *Alrada*, de *olorada* < *olorada*, V. *olor Alre*, V. *als* (ALTRE) *Als*, V. *altre Alsius*, nom que es pronuncia i s'hauria de grafiar *Alzius*

ALT, del ll. ALTUS, -A, -UM, id. □ 1.ª doc.: orígens (Hom. d'Organyà).

«Lo diable --- portàl in Mont Oliet, lo plus *alt* mont qui és en la tera de flum Jordà, e mostrà-li tot lo món» (6r15). Ací no és possible ni cal donar detalls sobre matisos i usos del mot; limitem-nos a algunes dades soltes. L'acc. figurada 'elevat, noble, sublim', parlant de Lluç: «puys d'aquest la fama per tot lo món sona / tan gran y tan *alta*, a tots se entona, / sols canonizar-lo altre ja no resta», a. 1502, Jordi M. Alber (JMBover, *BiEscrBal.*, p. 8.11.7). Aplicat als animals moguts: «és que aquesta gossa *va alta*» (empord., P. Coromines, 1898). Per a l'ús de substantivar aquest adjectiu (com els paral·lels *ample*, *llarg*, *fondo*) «set metres d'*alt*», peculiar de les llengües hispàniques, veg. F. Krüger, *RFE* VIII, 311. Dit de la mar profunda o llunyana de la costa, ja 1575, OPou («*alta mar*: pelagus», p. 74; dades un poc més tardanes en *AlcM*, § 10).

Des d'antic va començar-se a usar *alt* com a adverbí, construcció que resta general en tota l'Edat Mitjana, des dels textos del S. XIII als del xv: Cròn. de Jaume I, cap. 42 ('en veu *alta*'); sovint en la combinació *sus alt* («vesia Sent Sadorní pujar per aquela escala entre *sus aut*», *VidesR.*, 253v2 = *usque sursum* de Voragine; «vós, sényer, avets volgut que parais sia *sus alt* sobre la terra», Lluç, Muntaner, etc.); i en totes («pujar *alt* hòmens grossers», Metge, *Fort.*, 72), «prestament obriren les portes, e tots los qui pujar volguren pujaren *alt*», *Tirant* (Ag. I, 150); després li fa concurrència creixent la combinació *dalt*, però l'antiga es manté en part més tard¹ («pujar los càrrecs *alt*: sursum trahere onera», «cloura la carta --- lligada ab un fil per *alt*: --- superne», OPou, *TbPu.*, 1575, 8, 183); a Mojà es devia mantenir encara en els Ss. XVII-XVIII, com indica la prosòdia de la versió allí recollida d'un romanç: «aquí *alt* <əki əl> --- a Moyà / hì ha ùna roca, / hì entra 'l sol ixent ---».²

L'ús adverbial només persisteix pertot en frases com *passar per alt* (no fer cas) o *anar per alt* ('passar per la part de *dalt*'), la darrera només usada a pagès: «la carretera per baix, la dreuera per *alt*», que en punts més allunyats es pot combinar encara amb alguns altres verbs («l'aiga bot per *alt*: és la deu de Sant Aniol», en el de Finestres, 1964); hi ha encara alguna altra frase feta: *per alt enllà* (pron. *pər alt ənlà*), més

propi de la regió gironina: «ella digué: / la vostra amor és lleugera / <és> la ploma que va per l'aire, / y se'n va per *alt* enllà / com l'oli sobre de l'aygua»; *llegir alt per alt* 'llegir superficialment', angl. *to peruse*, *to browse*: «en l'edició de les *Obres Completes* de Balmes hi ha un o dos volums tallats, que he llegit *alt per alt*» (P. Coromines, carta de 1926, *Diaris i R.* II, 257). També s'ha mantingut en molts llocs, sobretot cap als Pirineus i les Illes, en els complements d'*alt* (~ de baix): *El Camí d'Alt* a Camprodon, etc.; a Sineu vacillaven entre *Sa Ritxoleta d'alt* i *de dalt*.

En aquest ús adverbial és on primer es va produir l'aglutinació *en alt* > *nalt*, pròpia antigament del dialecte rossellonès; i que encara es constata, aplicada especialment d'aquesta manera, en algunes localitats extremes o conservadores: a Vallestàvia, racó canigonec: hi ha el *Camp de Nalt* (cap a la Font-Fresca), i a Formiguera de Capcir (on també se sent *damunt* o *amunt*), però especialment «més *nau*, entrem en el Bac de les Planes», «pugem a *nau*, a la Tallada», *La Passada de Nau* (~ *La Passada de Baix*). Però partint d'aquest ús adverbial,³ en el rossellonès popular modern (com en gran part dels parlars d'Oc, en tot cas els llenguadocians i gascons pirinencs pertot), *nalt* ha vingut a reemplaçar l'adjectiu *alt*, almenys en tot el Rosselló, Conflent i Capcir;⁴ fins a Portvendres i Bages. Observem que *nalt* no apareix solament en funció d'epítet sinó també com a predicat: al Barcarès els pescadors es planyien que «*Lo Roc de les Cabres és nalt* i nos trenca els filats» i m'ensenyaven que el «Puig Neulós és el més *nalt* de l'Albera», a Baó que «*La Garriga* és el que és més *nalt* dins el terme»; en tot cas no es diu pas solament de l'altura topogràfica sinó de tot: «una dona *nalta*» a Portvendres, *una paret nalta* a Catllà.

Substantivar *alt* amb el sentit de 'cim, tossal' no és un ús general, sinó especialment típic d'algunes valls piriniques i de comarques valencianes. En el Nord està fortament representat a Andorra (l'*Alt de Comapedrosa*, l'*Alt de la Capa* i molts), des d'on s'estén més aviat cap al Pallars (l'*Alt de la Riba* a Caregue) que de la banda de Cerdanya. En el País Valencià no el recordo del Nord, però ja comença de la Plana cap a Migjorn: l'*Alto Senyor* (forma mossàrab?) a Fondguilla; l'*Alt del Valencià* em diuen a Vilamarxant que «és un *alt*» o serrat; sobretot n'hi ha molts a Gandia, a Onil, també a Biar, Confrides, Finestrat, la Torre de les Maçanes; el cim més alt de la Serra de Mariola, a Cocentaina, és l'*Alt de Montcabrer*; el de la Serrella és, en forma un poc redundat, *Dalt de l'Alt* (que a Alcanalí sento *Dalt l'Alt*, i a Benasau corrompen en *Alt de l'Alt*).

DERIV.: *Altet* 'turonet', viu sobretot en valencià: «Turballos *dalt* d'un *altet*, / a mi pujar pòc em còstra: / les riquies del Ravalet / per no filar trenquen l'osca», cançó popular que ens reporta l'alcoià MGadea, *T. del Xè*, I, 183; i així sento l'*Altet de Torró* a Fontanars, «Els Niuceros són uns *altets*», «--- és un barranc i *altet*» a Monòver (i com a genèric 4 casos